

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๓ ก.ค.-ก.ย. ๒๕๕๕

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของตอลสตอย เรื่องความหมายของชีวิต

สิวลี ศรีไล

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

ตอลสตอย (ค.ศ. ๑๘๒๘-๑๙๑๐) นักวรรณกรรมผู้มีชื่อเสียงชาวรัสเซีย ผู้มาจากตระกูลขุนนางที่มั่งคั่งและสร้างผลงานประพันธ์ที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก เกิดภาวะวิกฤติทางจิตใจเมื่ออายุ ๕๐ ปีเศษ จนทำให้เกิดความคิดที่จะทำลายชีวิตตนเอง แต่หลังจากได้อ่านหนังสือปรัชญาตะวันออกและทบทวนหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ บทเทศน์บนภูเขาของพระเยซูทำให้ตอลสตอยเกิดความคิดในการแสวงหาความหมายของชีวิต และพบคำตอบด้วยตนเองว่า ศาสนาเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ทำให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตและเข้าถึงพระเจ้า ซึ่งจะต้องอาศัยความศรัทธาเป็นพื้นฐาน การไตร่ตรอง การเพ่งพินิจพิจารณา การฝึกควบคุมจิตให้สงบแน่วแน่ เกิดภาวะรหস্যธรรม (mystic state) เกิดปีติสานครี (ecstasy) การเข้าถึงคำตอบ และได้แนวทางดำเนินชีวิต การเข้าถึงความหมายของชีวิตที่แท้จริงของตอลสตอยมีลักษณะของจริยศาสตร์ศาสนาและเป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคลที่ไม่อาจอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ตอลสตอยถ่ายทอดประสบการณ์เรื่องนี้ของตนในผลงานชื่อ *A Confession (คำสารภาพ)* (1879-1882)

คำสำคัญ: แนวคิดทางจริยศาสตร์, ความหมายของชีวิต, จริยศาสตร์ศาสนา, รหস্যภาวะ, ปีติสานครี

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของตอลสตอยเรื่องความหมายของชีวิต

คำถามเรื่องชีวิตที่ดีคือชีวิตแบบไหน ชีวิตมนุษย์มีความหมายหรือไม่ มนุษย์เราจะเข้าใจความหมายของชีวิตได้อย่างไร และการเข้าใจความหมายของชีวิตเอื้อประโยชน์อย่างไรต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ คำถามเหล่านี้ ถือเป็นคำถามเชิงปรัชญาที่อยู่ในขอบข่ายของจริยศาสตร์และนักปรัชญาได้โต้แย้งกันเพื่อหาคำตอบ ในสมัยกรีกโบราณโสกราตีสเป็นนักปราชญ์พวกแรกที่เริ่มพูดถึงประเด็นเหล่านี้ ทำให้เกิดข้อถกเถียงในบรรดานักปรัชญาสมัยนั้น สิ่งนี้นักปรัชญากรีกเห็นตรงกันคือ “ความสุข” หรือ eudaimonia ในภาษากรีกเป็นเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ทุกคนและทำให้ชีวิตมนุษย์มีความหมาย ปัญหาอยู่ที่ว่าความสุขที่แท้จริงคืออะไร และเราจะสามารถเข้าถึงได้อย่างไร ยังคงเป็นประเด็นที่ทำทลายความคิดมาตลอด

ในช่วงของระยะเวลาปรัชญาสมัยปัจจุบัน คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ตอนต้น นักปรัชญาและนักวรรณกรรมส่วนหนึ่งได้หยิบยกประเด็นดังกล่าวนี้มากถกเถียงกันโดยมุ่งประเด็นคำถามว่า ชีวิตมนุษย์มีความหมายหรือไม่ มนุษย์เราจะดำรงชีวิตอยู่โดยปราศจากความหมายได้หรือไม่ เราจะสามารถรู้ถึงความหมายของชีวิตได้อย่างไร ที่สำคัญคือการรู้ความหมายของชีวิตให้อะไรแก่เรา

นักวรรณกรรมผู้มีชื่อเสียงหลายคนมีความเห็นว่า ชีวิตมนุษย์เป็นสิ่งที่ว่างเปล่าไร้ความหมาย เช่น ฟรันซ์ คาฟกา (Franz Kafka 1883-1924) นักวรรณกรรมชาวออสเตรียเชื้อสายเยอรมัน แซมวอล เบกเกตต์ (Samuel Barclay Beckett 1906-1989) นักวรรณกรรมชาวไอริชผู้ได้รับรางวัลโนเบล เบกเกตต์เสนอความคิดดังกล่าวในบทละครเรื่อง *Waiting for Godot* (*การรอคอยมิสเตอร์กอด*) เนื้อเรื่องกล่าวถึงคนพเนจร ๒ คนที่รอคอยมิสเตอร์กอดโต ซึ่งหมายถึง พระผู้เป็นเจ้าผู้ไม่เคยมาตามที่รอคอย บทละครสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตเปรียบเสมือนละครตลกขบขันซึ่งมนุษย์เจ้าของชีวิตแต่ละคนคอยด้วยความว่างเปล่าในการที่จะเข้าใจความสำคัญในสถานภาพของตนเอง*

ในฝ่ายปรัชญา นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม (existentialism) เป็นพวกที่เริ่มโต้แย้งประเด็นนี้ ทรศนะของพวกอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญแก่เรื่อง “การมีอยู่ของมนุษย์” (human existence) เหนือสิ่งอื่นใด สาระสำคัญสำคัญของมนุษย์ คือ เสรีภาพสัมบูรณ์สูงสุด (absolute freedom) มนุษย์ไม่มีธรรมชาติที่อธิบายไว้ก่อนล่วงหน้าได้ นักปรัชญาอัตถิภาวนิยมแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งนับถือพระผู้เป็นเจ้า ได้แก่ กาเบรียล มาร์เชล (Gabriel Marcel 1889-1973) นิโคไล เบอดิเยฟ (Nikolai Berdyave 1874-1948) ฯลฯ นักปรัชญาฝ่ายนี้ อธิบายความหมายของชีวิตตามแนวของศาสนายูดาเยนและศาสนาคริสต์แต่ก็มีลักษณะเฉพาะของตน อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่นับถือพระผู้เป็นเจ้า ได้แก่ ฌ็อง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre 1905-1980) อาลแบร์ กามูว์ (Albert Camus 1913-1960) ฯลฯ ฝ่ายนี้ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงว่าชีวิตมีความหมาย เราไม่สามารถอธิบายความหมายของชีวิตได้อย่างตายตัวเป็นเป้าหมาย นอกจากนักปรัชญาอัตถิภาวนิยมแล้วยังมีทรศนะของนักปรัชญาทางศาสนา เช่น พอล ทิลลิช (Paul Tillich 1886-1965) มีความเห็นว่า ความหมายของชีวิตเป็นความเชื่อมโยงกับปรมาตมะ (ultimate concern) คือสิ่งสูงสุดหรือความจริงสูงสุด ขณะที่ยังมีทรศนะอีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า ความหมายของชีวิตเกิดจากการที่มนุษย์เรารวบรวมประสบการณ์ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตแล้วสรุปเป็นคำอธิบาย ซึ่งถ้าวิเคราะห์ดูแล้วไม่มีสิ่งใดที่มีความสำคัญเพียงสิ่งเดียวในชีวิตแล้วสรุปเป็นคำอธิบายความหมายของชีวิตได้อย่างตายตัว

* Stewart David, *Fundamental of Philosophy* (New Jersey: Prentice Hall, 1996), p. 335.

การโต้แย้งเรื่องความหมายของชีวิตเริ่มจากการคิดไตร่ตรองว่าเราคือใคร เราเกิดมาเพื่ออะไร และเราควรปฏิบัติตนอย่างไร การพยายามตอบคำถามเหล่านี้เป็นการให้ความสำคัญแก่ชีวิตอย่างมีเหตุผล ทำให้มนุษย์เราทบทวนตนเอง เข้าใจตนเอง และตัดสินใจเลือกการกระทำด้วยตนเอง

เลโอ นิโคลาสเยวิช ตอลสตอย (Leo Nikolaevich Tolstoy, 1828-1910) นักวรรณกรรมผู้มีชื่อเสียงชาวรัสเซียมีทรรศนะของตนเองที่แตกต่างไปจากทรรศนะของนักปรัชญาที่กล่าวมาแล้ว โดยมีความเห็นที่สำคัญว่า “คนเราแต่ละคนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ขณะที่ชีวิตของเราเสมือนอยู่ในสภาพของความมีนเมา เมื่อใดที่เราไตร่ตรองอย่างสุขุมด้วยความสงบก็จะพบว่าชีวิตเช่นนั้น เป็นสิ่งที่โง่เขลา แปลกประหลาด ไม่มีสิ่งใดที่สนุกสนานน่ารื่นรมย์ ชีวิตไม่ใช่เพียงแต่เป็นความยากลำบากในบางครั้ง แต่ยังเป็นความโหดร้าย และจบลงด้วยความพ่ายแพ้แก่ความตาย...”^๒ คำถามเกิดขึ้นว่าถ้าเช่นนั้นแล้ว เราจะสามารถดำรงชีวิตด้วยความรื่นรมย์ได้อย่างไร ตอลสตอยเองมีความรู้สึกท้อแท้ต่อการแสวงหาคำตอบเรื่องนี้ และคิดว่าไม่สามารถหาคำตอบได้จากบรรดาความรู้ต่าง ๆ รวมถึงความรู้ทางปรัชญา ตอลสตอยได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความหมายของชีวิตไว้ในผลงานชื่อ *A Confession (คำสารภาพ)* (1879-1882) ซึ่งมีสาระสำคัญที่น่าสนใจในเชิงจริยศาสตร์

ภูมิหลังของชีวิต

ตอลสตอยเกิดในตระกูลขุนนาง ณ ตำบลยัสนายาโพลีเยนา (Yasnaya Polyana) จังหวัดตุลา (Tula) อยู่ในรัสเซียตอนกลาง บิดามารดาเสียชีวิตเมื่อตอลสตอยอายุได้ ๙ ปี ต้องอยู่ในความดูแลของญาติผู้หญิง ได้รับการศึกษาเบื้องต้นโดยมีครูมาสอนที่บ้าน เมื่อเติบโตขึ้นได้เข้าศึกษาวิชากฎหมายและวิชาภาษาตะวันออก ณ มหาวิทยาลัยคาซาน (The University of Kazan) แต่ไม่ได้รับปริญญาใด ๆ ตอลสตอยเป็นนักอ่านหนังสือโดยเฉพาะหนังสือด้านปรัชญาและสะท้อนความคิดออกมาในผลงานวรรณกรรมที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น ผลงานเรื่อง *War and Peace (สงครามและสันติภาพ)* (1863-1869) หลังจกเลิกการศึกษาในมหาวิทยาลัย ตอลสตอยเข้ารับราชการเป็นทหารปืนใหญ่ ณ คอเคซัส (Caucasus) ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๑-๑๘๕๒ เข้าร่วมในสงครามไครเมีย (Crimean War) ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๕๕ โดยมีส่วนร่วมในการเข้าล้อมเมืองซิลิซตรา (Silistra) และป้องกันเมืองเซวัสโตโปล (Sevastopol) ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๗-๑๘๖๑ หลังจากชีวิตทหารสิ้นสุดลงตอลสตอยเดินทางท่องเที่ยวไปยังประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ได้แก่ เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศส อิตาลี อังกฤษ และเบลเยียม ชีวิตครอบครัวตอลสตอยสมรสกับ โซเฟีย อันเดรเยฟนาเบียร์ส (Sophia Andreyevna Bers) ผู้มีอายุอ่อนกว่า ๑๖ ปี ใน ค.ศ. ๑๘๖๒ ทั้งสอง

^๒ Ibid. p. 336

ครองชีวิตคู่ด้วยบรรยากาศที่ไม่ราบรื่นนัก จากบันทึกส่วนตัวของโซเฟียบางตอนเธอรบระบายถึงความรู้สึกที่เจ็บเหงาว่าแห้ว ตอลสตอยไม่ได้ทำตัวเป็นเพื่อนเธอ ไม่เคยไปเดินเล่นด้วยกัน มักจะใช้เวลาคุ่นคิดอยู่กับงานประพันธ์^๓ ยิ่งมีอายุมากขึ้นโซเฟียก็ยิ่งมีอาการป่วยทั้งทางกายและทางใจ ขณะที่ตอลสตอยเองก็เขียนถึงภรรยาว่า เธอเปลี่ยนจากเด็กสาวผู้อ่อนหวานน่ารักกลายเป็นภรรยาที่เป็นผู้เผด็จการ (tyrannical wife)^๔ อย่างไรก็ตาม ทั้งคู่มีบุตรธิดาที่รอดชีวิตอยู่จำนวน ๑๓ คน และใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันจนตอลสตอยเสียชีวิต ซึ่งนำความทุกข์โศกมาสู่โซเฟียอย่างยิ่ง

ชีวิตของตอลสตอยที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณกรรมแบ่งออกได้เป็น ๒ ช่วง ช่วงแรกระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๒-๑๘๗๖ เป็นระยะเวลาที่ตอลสตอยสร้างผลงานที่ยิ่งใหญ่ เช่น เรื่อง *War and Peace* เรื่อง *Anna Karenina* (1873-1877) ฯลฯ ช่วงที่ ๒ เป็นช่วงที่งานเขียนของตอลสตอยแสดงออกถึงความคิดทางการปฏิรูปศีลธรรมและสังคม เมื่ออายุได้ ๕๐ ปี ตอลสตอยเผชิญภาวะวิกฤตทางจิตใจ จนเกิดความคิดที่จะทำลายชีวิตตนเอง เมื่อผ่านพ้นภาวะวิกฤตทางจิตใจมาได้ ตอลสตอยให้ความสำคัญแก่เรื่องการแสวงหาความหมายของชีวิต ซึ่งได้พบจากการดำรงชีวิตแบบคริสตชนที่เรียบง่ายตามคำสอนในพระวรสารเป็นพื้นฐานของการสร้างอาณาจักรของพระเจ้า (The Kingdom of God) ในโลกนี้ และเป็นแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม ทำให้ตอลสตอยละทิ้งการดำเนินชีวิตแบบเดิมอย่างสิ้นเชิง และปฏิบัติตามแนวทางที่พบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ถึงแม้ตอลสตอยจะเป็นคริสตศาสนิกชนนิกายรัสเซียออร์ทอดอกซ์ (The Russian Orthodox) แต่ก็มีแนวคิดความเชื่อที่ต่างไปจากคำสอนของพระศาสนจักร เป็นต้นว่าพระศาสนจักรมีหลักคำสอนว่า “ความเป็นจริงที่เป็นสากลของพระเจ้าปรากฏอยู่ในวิญญาณของมนุษย์ทุกคนในรูปแบบของความรัก ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นเสมือนเครื่องมือของความรักและจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อใช้ชีวิตตามรูปแบบของพระเจ้าและเป็นอิสระ” (a life divine and free) ตอลสตอยไม่เห็นด้วยกับคำสอนดังกล่าวนี้ และยังปฏิเสธความคิดเรื่องตรีเอกานุภาพนิยม (Trinitarianism) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อที่ว่าพระเจ้ามีพระองค์เดียวแต่ทรงเปิดเผยพระองค์ในพระกรณียกิจที่มนุษย์สามารถเข้าใจได้จากคัมภีร์ไบเบิลใน ๓ พระบุคคล คือ พระบิดา พระบุตร และพระจิต นอกจากนี้ ตอลสตอยยังปฏิเสธสถานภาพของพระเยซูที่เป็นทั้งมนุษย์และพระเจ้า ปฏิเสธความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายเพราะเป็นสาเหตุทำให้บุคคลมุ่งหวังความสุขสำราญในโลกหน้า^๕ ตอลสตอยมีความเห็นว่าชาวคริสต์จำนวนไม่น้อยที่มีความ

^๓ Sofia Tolstoy, *The Diaries of Sofia Tolstoy*, trans. Porter Cathy (New York: Harper Perennial, 2009), p. VII.

^๔ Ibid, p. XX 111.

^๕ Borchert M. Donald, “Tolstoy, LEV (LEO) Nikolaevich (1828-1910)” *Encyclopedia of Philosophy*. (vol. 9 Thomson Gale, 2006): 512-514.

เชื่อความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า แต่ขณะเดียวกันก็เผชิญปัญหาในทางปฏิบัติตามที่พระศาสนาจักรเป็นผู้กำหนด สถาบันทางศาสนาทำหน้าที่จูงใจและบีบบังคับคนยากจน “พระศาสนาจักรไม่ได้ปฏิบัติตามหลักของความรักและสันติสุขอย่างแท้จริงตามคำสอนในพระวรสาร” นอกจากนี้ พระศาสนาจักรไม่ได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง (nonviolence) แต่บรรดาพระสงฆ์กลับทำหน้าที่ที่ตอบสนองรัฐบาลของพระเจ้าซาร์มากกว่าการพิทักษ์คุ้มครองประชาชน ไม่ได้ดำรงชีวิตตามหลักของความเรียบง่ายและให้สิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตแก่ประชาชนผู้ยากไร้ ขณะที่ฝ่ายพระศาสนาจักรกลับทวีความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินและความมีอภิสิทธิ์ จากความเห็นและบทวิพากษ์ดังกล่าวของตอลสตอยทำให้เขาถูกตัดขาดจากศาสนา (excommunication) จากพระศาสนาจักรออร์ทอดอกซ์ของรัสเซีย รวมถึงงานเขียนทั้งหลายก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ และยังถูกดำเนินการลงโทษอื่น ๆ จากฝ่ายรัฐบาลและพระศาสนาจักร แต่ตอลสตอยก็ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลผู้ที่เคารพนับถือคุ้นเคยให้รอดพ้นไปได้

ความหมายของชีวิตและวิถีทางเข้าถึง

จากงานเขียนเรื่อง *A Confession (คำสารภาพ)* ตอลสตอยให้คำอธิบายเรื่องความหมายของชีวิตและวิถีทางเข้าถึง โดยเริ่มจากนิทานตะวันออกที่เล่าถึงชายผู้หนึ่งระหว่างการเดินทางได้เผชิญกับสัตว์ที่ดุร้าย ขณะที่ชายผู้นี้พยายามหนีให้พ้นจากสัตว์ร้ายเขาพลัดตกลงไปในบ่อน้ำบาดาลที่แห้ง เมื่อมองลงไปเบื้องล่างก็เห็นมังกรกำลังอ้าปากคอยทำร้าย ชายผู้เคราะห์ร้ายคนนี้ไม่กล้าคลานขึ้นมาจากบ่อเพราะกลัวสัตว์ร้ายที่อยู่ข้างบน ขณะเดียวกันก็ไม่กล้าถอยลงไปยังก้นบ่อเพราะกลัวถูกมังกรทำร้าย เขาเหนียวกิ้งกิ้งไม้ที่ยื่นออกมาจากรอยแตกของผนังบ่อและห้อยตัวอยู่เช่นนั้น มีมือเริ่มอ่อนแรงทำให้เขารู้สึกว่าตัวเขากำลังจะสิ้นชีวิตจากมังกรก้นบ่อหรือไม่ก็จากสัตว์ร้ายที่รออยู่ข้างบน ทำให้เขาพยายามยึดกิ้งกิ้งไม้ให้มันยิ่งขึ้น ในเวลาเดียวกันนั้นเขามองเห็นหนู ๒ ตัว สีดำและสีขาวไต่ผนังบ่อมาที่รอยแตกและเริ่มแทะกิ้งกิ้งไม้ที่ชายผู้นี้ยึดเหนี่ยวอยู่ ในไม่ช้ากิ้งกิ้งไม้ก็จะขาดลงและตัวเขาย่อมต้องถูกมังกรกลืนกิน ชายผู้นี้อยู่ในสภาพท้อแท้สิ้นหวัง เขาเหลือบเห็นหยดน้ำผึ้งไหลออกมาจากใบไม้ของกิ้งกิ้งไม้ที่เขายึดเหนี่ยวอยู่ ชายผู้นี้ยื่นหน้าเข้าไปเลียหยดน้ำผึ้งที่ใบไม้...^๖

ตอลสตอยกล่าวว่าตัวเขาเองก็อยู่ในภาวะเช่นเดียวกับผู้ชายคนนี้ ความตายซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อยู่เหมือนมังกรที่อยู่ก้นบ่อ เขาไม่เข้าใจว่าเหตุใดเขาจึงตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น เขาพยายามที่จะลิ้มรสหวานของน้ำผึ้งที่เคยประโลมใจมาก่อนหน้านี้ แต่ขณะนี้รสหวานของน้ำผึ้งก็ไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่เขา หนูสีดำและหนูสีขาวกำลังกัดกร่อนกิ้งกิ้งไม้ (แห่งชีวิต) ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเพียงนิทานแต่เป็นความจริงที่ไม่สามารถหาคำตอบได้ด้วยปัญญาสำหรับทุกคน ตอลสตอยบอกแก่ตนเองว่า ภาพลวงตา

^๖ Leo Tolstoy, “A Confession” in *Stewart Druid, Fundamental of Philosophy* (New Jersey: Prentice Hall, 1996), p. 339.

ของชีวิตที่รันทรมโยในอดีตไม่สามารถหลอกเขาได้อีกต่อไป ถึงแม้หลายครั้งที่มีผู้บอกแก่เขาว่า “ท่านไม่มีวันเข้าใจความหมายของชีวิต ดังนั้น เลิกคิดถึงเรื่องนี้ และจงมีชีวิตอยู่ต่อไป” แต่ตอลสตอยตอบตนเองว่าเขาไม่สามารถทำตามคำแนะนำนี้ได้ เนื่องจากเขาเคยคิดถึงเรื่องนี้มาตลอด แต่ก็ไม่อาจช่วยอะไรได้ เขายังรู้สึกว้าวุ่นในคืนที่เข้ามาในชีวิตกำลังนำความตายมาสู่เขาทุกขณะ และนี่คือสิ่งเดียวที่เป็นความจริง นอกนั้นเป็นเพียงภาพลวงตาทั้งสิ้น”

ตอลสตอยเปรียบเทียบหยดน้ำผึ้งที่เคยช่วยให้เขาลืมความจริงไปบางขณะ ว่าได้แก่ชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นของเขา ความสำเร็จในงานประพันธ์ งานศิลปะ สิ่งเหล่านี้ เคยนำความรื่นรมย์มาสู่ชีวิตเขา แต่ขณะนี้ สิ่งเหล่านี้หมดความหมายสำหรับเขาต่อไป เมื่อลองคิดทบทวนดูเรื่องครอบครัว คำถามเกิดขึ้นแก่ตัวเขาว่า ภรรยาและลูกของเขาก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเขา เกิดมาอยู่ในโลกนี้เช่นเดียวกับเขา บุคคลเหล่านี้ย่อมต้องมีชีวิตอยู่หรือมิเช่นนั้นก็ต้องเผชิญกับความจริงที่เป็นทุกข์ ภรรยาและลูก ๆ มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ทำไมเขาจึงรักภรรยาและลูก ดูแลเลี้ยงดูครอบครัว ฝึาดูการเจริญเติบโตของลูก ๆ บุคคลเหล่านี้ก็ต้องรู้สึกท้อแท้ผิดหวังหรือโง่เขลาเช่นเดียวกับที่เขา รู้สึก ความรักที่เขามีต่อครอบครัวไม่สามารถปกปิดความจริง ความรู้ที่นำไปสู่ความจริง นั่นคือความตาย

ตอลสตอยยอมรับว่า บางขณะที่เขาคิดว่าชีวิตมีความหมาย ความสุข ความรื่นรมย์ในชีวิต ความสำเร็จ เกียรติยศชื่อเสียง ก็เป็นสิ่งที่สวยงามเหมือนภาพสะท้อนในกระจกเงา เหมือนน้ำผึ้งหวานที่ชายพนजरลิ้มรสในบ่อร้าง แต่เมื่อใดที่เขาคิดว่าชีวิตไร้ความหมายและทุกข์ยาก สิ่งเหล่านี้ก็หายไป ไม่มีคุณค่าใด ๆ แก่เขาต่อไป ถ้าจะเปรียบเทียบว่าเสมือนคนที่หลงทางอยู่ในสวนป่าและรู้ว่าไม่มีทางออกก็จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปในสวนป่านั้น แต่สำหรับตัวเขาแล้วตอลสตอยเปรียบเหมือนคนที่หลงทางอยู่ในสวนป่า รู้ว่ามีทางออกและกำลังแสวงหาทางออกให้พบ ยิ่งแสวงหาที่ยิ่งสับสน ยิ่งหวาดกลัวต่อความตายที่รออยู่ ตอลสตอยบอกแก่ตนเองว่า เขาไม่อดทนพอที่จะรอคอยให้ความจริงของชีวิตคือความตายมาถึง เขาต้องการปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากความรู้สึกดังกล่าวนี้ให้เร็วที่สุดจะด้วยการแขวนคอตนเอง การยิงตัวตาย หรือการจมน้ำ นี่คือการรู้สึกที่ตอลสตอยนึกถึงการทำลายชีวิตตนเองเพื่อหาคำตอบให้กับชีวิตที่ไร้ความหมาย

อย่างไรก็ตามตอลสตอยคิดว่าในเมื่อไม่อาจหาคำตอบเรื่องความหมายของชีวิตได้จากความรู้วิชาการต่าง ๆ รวมถึงวิธีการคิดด้วยเหตุผล ยังคงมีอีกวิธีหนึ่งคือการพิจารณาสังเกตการใช้ชีวิตของบุคคลอื่น ๆ รอบตัวเขาที่มีสถานภาพและการดำรงชีวิตระดับเดียวกับเขา ว่าบุคคลเหล่านี้มีวิถีทางที่นำไปสู่ความหมายของชีวิตได้อย่างไร และได้พบคำตอบว่ามี ๔ วิธีทางด้วยกัน”

^๓ *loc. cit.*

^๔ Leo Tolstoy, *op. cit.*, p. 341.

วิถีทางแรก ความไม่รู้ (ignorance) บุคคลที่อยู่ในแนวทางนี้ไม่รู้ไม่เข้าใจว่าชีวิตนั้นเป็นสิ่งเลวร้าย ไร้สาระ ผู้หญิง ผู้ที่มีอายุวัยเยาว์และผู้ที่ไม่ฉลาดมักจะไม่เข้าใจความหมายของชีวิตเหมือนดังเช่น โซเฟนเฮาเออร์ (Schopenhauer 1788-1860) กษัตริย์โซโลมอน (Solomon 962-922 ปีก่อนคริสต์ศักราช) และพระพุทธเจ้า (Buddha) เข้าใจ บุคคลที่อยู่ในแนวทางนี้ไม่รู้ทั้งความตายที่กำลังรออยู่ ไม่รู้ว่าทุกขณะความตายกำลังมาถึง รู้แต่เพียงความรื่นรมย์ยินดีของชีวิตที่ได้รับช่วงขณะและในที่สุดก็จบสิ้นลง ตอลสตอยบอกแก่ตัวเองว่าเขาไม่ได้เรียนรู้อะไรจากบุคคลที่อยู่ในแนวทางนี้เลย

วิถีทางที่ ๒ การดำเนินชีวิตแบบสุขนิยมของลัทธิเอพิคิวเรียน (hedonistic Epicureanism) ซึ่งหมายถึง การให้ความสำคัญแก่ชีวิตขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ จงแสวงหาความสุขสำราญ กิน ดื่มให้อิ่มหนำสำราญ เพราะเมื่อชีวิตจบสิ้นลงก็ไม่อาจมีความหมายอะไรอีก ตอลสตอยมีความเห็นว่า การใช้ชีวิตเช่นนี้เป็นการมองชีวิตเฉพาะด้านผลประโยชน์อย่างเดียวโดยลืมคำนึงถึงอีกด้านหนึ่งของชีวิต ความสุขสำราญเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วขณะแล้วก็หายไปหมดสิ้นได้ หรืออาจนำความทุกข์มาให้ เช่นความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติก็อาจสูญสิ้นได้ การใช้ชีวิตแบบมิดเขลาทางปัญญาย่อมไม่อาจเห็นสัจธรรมของชีวิตดังที่พระพุทธเจ้าทรงเห็นได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งจะทำให้ความพึงพอใจความสุขทั้งหลายแปรเปลี่ยนไป ตอลสตอยเห็นว่าบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมที่ใช้ชีวิตในแนวทางนี้เข้าใจว่าตนเองมองโลกมองชีวิตในแง่ดีและมีจินตนาการว่าความคิดของตนเป็นปรัชญาเชิงสร้างสรรค์ (positive) ซึ่งแท้จริงแล้วก็อาจไม่ต่างจากพวกที่อยู่ในวิถีทางแรกนัก คือ หลงติดอยู่ในความรื่นรมย์ของชีวิตเหมือนชายพเนจรในบ่อน้ำที่เพลินกับรสหวานของน้ำผึ้ง

วิถีทางที่ ๓ เป็นวิถีทางแห่งพลังและความแข็งแกร่ง (strenght and energy) ที่บุคคลจะทำลายชีวิตตนเองเมื่อได้เข้าใจแล้วว่าชีวิตเป็นสิ่งไร้สาระแปลกประหลาดและเลวร้าย ดังนั้นการสิ้นชีวิตไม่ดำรงอยู่ต่อไปย่อมเป็นสิ่งที่ดีกว่า บุคคลที่อยู่ในวิถีทางนี้จึงเลือกที่จะจบชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น แขนงคอจมน้ำ แหวงตัวเองที่หัวใจ หรือนอนให้รถไฟทับ บุคคลที่อยู่ในวิถีทางเช่นนี้มีจำนวนมากที่วิคุณและลงมือกระทำในช่วงที่คิดว่าเป็นเวลาที่ดีที่สุดในชีวิต เป็นเวลาที่เกิดพลังความแข็งแกร่งในจิตใจเหนือความรู้สึกเดิมที่เคยมี ตอลสตอยเห็นว่าวิถีทางที่ ๓ นี้ เป็นวิถีทางที่มีคุณค่าที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงไปจากทุกสิ่งและตัวเขาก็เองก็ประสงค์ที่จะนำมาใช้

วิถีทางที่ ๔ คือ ความอ่อนแอ (weakness) เป็นช่วงเวลาที่บุคคลมองเห็นสัจธรรมความเป็นจริงของสถานการณ์แต่ก็ยังคงผูกพันกับชีวิตแม้จะรู้ว่าไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นอีก บุคคลที่อยู่ในวิถีทางที่ ๔ รู้ว่าความตายเป็นสิ่งที่ดีกว่าการมีชีวิต แต่ก็ขาดพลังเข้มแข็งพอที่จะลงมือกระทำด้วยเหตุผล คือ การจบชีวิตตนเองอย่างรวดเร็วทันที บุคคลประเภทนี้จะเฝ้ารอบางสิ่งบางอย่างที่เป็นการหนีพ้นจากความอ่อนแอ ถ้าบุคคลรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดและเป็นสิ่งที่อยู่ในอำนาจของตน ทำไมจึงไม่แสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดหรือสิ่งที่

เป็นเลิศ ตอลสตอยรู้สึกตนเองว่าเขาอยู่ในบุคคลประเภทนี้ คือคิดว่าความตายเป็นสิ่งที่ดีกว่าการมีชีวิตแต่ก็ยังคงต้องการรอสิ่งที่ดีที่สุดที่จะพ้นจากความรู้สึกต้องการจบชีวิต

ช่วงระยะเวลาที่สับสนดังกล่าวนี้ ตอลสตอยรู้สึกว่าตนเองอยู่ในภาวะของความกดดันทางจิตใจ และเจ็บปวดเป็นทุกข์อย่างยิ่ง และอธิบายภาวะดังกล่าวนี้ว่า เป็นภาวะของการแสวงหาพระเจ้า (a search for God) การแสวงหาพระเจ้าไม่ใช่เรื่องของเหตุผล แต่เป็นเรื่องของความรู้สึก (feeling) การแสวงหาไม่ใช่กระบวนการที่มาจากความคิดแต่เป็นความรู้สึกจากจิตใจเป็นความรู้สึกหวาดกลัวโดดเดี่ยวอ้างว้าง และมีความหวังการช่วยเหลือจากใครบางคน^๔ ถึงแม้ตัวของตอลสตอยเองจะมั่นใจว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่จะพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า (the existence of a Deity) เหมือนเช่นความคิดของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant 1724-1804) ที่เชื่อเช่นนี้ แต่เขาก็ยังแสวงหาพระเจ้า และกระทำตามสิ่งที่เคยทำคือสวดมนต์ภาวนาแต่ก็ยังคงไม่พบพระเจ้า ตอลสตอยพยายามคิดด้วยเหตุผลตามวิธีการของนักปรัชญาที่ใช้ เช่น คิดตามหลักของสิ่งที่ป็นสาเหตุ (a cause of cause) ตามที่อาริสโตเติลคิดคือการมีอยู่ของสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนต้องมีสาเหตุ และเมื่อคิดย้อนขึ้นไปเรื่อย ๆ ก็ย่อมต้องมีปฐมเหตุ (the First cause) และสิ่งนี้คือพระเจ้า แต่การคิดด้วยวิธีการนี้ก็ไม่สามารถทำให้ตอลสตอยได้พบพระเจ้าตามที่ปรารถนา เมื่อใดที่เขาคิดว่า พระเจ้ามีอยู่ความรู้สึกมีกำลังใจ ความร่าเริงยินดีก็เกิดขึ้นชั่วขณะ แต่พอคิดต่อไปให้ลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพระเจ้า ภาพการมีอยู่ของพระเจ้าก็มลายไป ตัวเขายังไม่สามารถเข้าถึงพระองค์ ความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวังเบื่อหน่ายในชีวิตก็กลับมา อีกความคิดความรู้สึกที่วนเวียนเช่นนี้เกิดขึ้นแก่ตอลสตอยเป็นร้อย ๆ ครั้ง แต่ก็ยังคงว่างเปล่าไม่สามารถเข้าถึงหรือพบพระเจ้า

วันหนึ่งในตอนต้นของฤดูใบไม้ผลิ ตอลสตอยนั่งอยู่ในสวนป่าบริเวณคฤหาสน์ของตน บรรยากาศที่ร่มรื่นเขียวสดบทำให้เขาเริ่มแสวงหาพระเจ้าอีก ตอลสตอยบอกแก่ตนเองว่า พระเจ้าไม่มีอยู่ ไม่มีพระเจ้าที่อยู่ในจินตนาการหรือในความเป็นจริงเหมือนอย่างที่ตัวเขามีอยู่ ไม่มีปาฏิหาริย์ใด ๆ ที่จะพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า เพราะปาฏิหาริย์ความมหัศจรรย์เป็นเพียงจินตนาการของตนเอง นอกเหนือไปจากความคิดอย่างมีเหตุผล แต่เมื่อเขาถามตนเองต่อไปว่า “สัญชาตญาณหรือการรับรู้พระเจ้า” (perception of God) มาจากไหน ขณะที่คำถามนี้เกิดขึ้นความรู้สึกรื่นรมย์มีชีวิตชีวาที่บังเกิดขึ้น แต่ก็ เป็นความรู้สึกชั่วขณะ หลังจากนั้นจิตของเขาก็เริ่มแสวงหาคำตอบต่อไป “มโนภาพของพระเจ้าไม่ใช่พระเจ้า” (The conception of God in not God) มโนภาพเป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดที่ตัวเขาส่งสร้างขึ้น

^๔ Ibid., p. 342.

มาถึงจุดนี้ความคิดของเขาก็เริ่มสับสนและวนกลับไปสู่ความรู้สึกเดิมคือท้อแท้และปรารถนาจะจบชีวิต แต่เมื่อตรึกตรองดูก็รู้ว่าขณะที่ความคิดเริ่มวนไปวนมานั้น เมื่อใดที่คิดว่าพระผู้เป็นเจ้ามีอยู่ชีวิตก็เกิดพลังเกิดความรื่นรมย์ เมื่อใดที่คิดว่าพระผู้เป็นเจ้าไม่มีอยู่หรือไม่เชื่อในพระองค์ชีวิตก็จะหมดความหมายและนั่นคือความตาย ทุกขณะที่เขาคิดว่าพระองค์มีอยู่ รู้สึกว่าพระองค์มีอยู่ ชีวิตเขาก็ดำรงอยู่ในความเป็นจริง และคือสิ่งที่ทำให้เขาไม่ฆ่าตัวตาย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเขาจะยังคงแสวงหาอะไรอีก พระองค์คือสิ่งที่ถ้าบุคคลใดปราศจากพระองค์แล้วก็ไม่สามารถดำรงชีวิต (He is that without which one cannot live) “การรู้ถึงพระผู้เป็นเจ้าและการดำรงชีวิตคือสิ่งเดียวกัน พระผู้เป็นเจ้าคือชีวิต” (To know God and to live in one and the same thing. God is life^{๑๑})

ดังนั้น จึงมีชีวิตอยู่แสวงหาพระผู้เป็นเจ้าแล้วชีวิตก็จะไม่ปราศจากพระองค์ ตอลสตอยบอกแก่ตนเองเช่นนี้แล้วทุกอย่างรอบตัวก็เจิดจ้ารื่นรมย์ดำรงอยู่เช่นนี้ตลอดไปไม่เลือนหายไปอีก และนี่คือสิ่งที่ช่วยให้เขารอดพ้นจากการฆ่าตัวตาย พลังความเข้มแข็งแห่งชีวิตกลับคืนมา ตอลสตอยย้อนคิดไปสู่วัยเยาว์ในยามเด็ก ความรู้สึกเช่นนี้เคยเกิดขึ้นในยามที่ตนยังเป็นเด็ก มีความเชื่อความศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า เชื่อในพระประสงค์ (Will) ของพระองค์ ความต้องการของตนในยามเด็กคือการมีชีวิตที่ดีขึ้น และชีวิตที่ดีสอดคล้องหรือเป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์ (to live in accordance with that will) เป็นชีวิตที่มีความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้า มีความสมบูรณ์ทางศีลธรรมที่นำไปสู่ความหมายของชีวิต และนี่คือวิถีทางเดียวเท่านั้นที่เขายอมรับโดยศุภฤกษ์ และตระหนักว่าถ้าปราศจากพระผู้เป็นเจ้าแล้วชีวิตก็เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย

แนวความคิดเรื่องความหมายของชีวิตของตอลสตอยที่ปรากฏในงานเขียนเรื่อง *A Confession* (คำสารภาพ) ได้กลายเป็นเส้นทางแห่งการดำรงชีวิตในบั้นปลาย ตอลสตอยละทิ้งชีวิตที่มั่งคั่งแบบขุนนางไปใช้ชีวิตที่เรียบง่ายไม่สะสมสิ่งใดทั้งสิ้น ใน ค.ศ. ๑๘๘๐-๑๘๘๑ เขายกทรัพย์สินสิทธิต่าง ๆ ในผลงานให้แก่ภรรยาและครอบครัว รับประทานอาหารมังสวิรัติ งดเว้นความสัมพันธ์อันสามีภรรยา ปฏิเสธความรุนแรงทุกรูปแบบและการบีบบังคับทางสังคม แต่งกายเรียบง่ายแบบชาวนาไม่สวมรองเท้า สอนวิถีทางของการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย สุขภาพและรับใช้เพื่อนมนุษย์ด้วยหลักการของความเป็นพี่น้องกัน สำหรับตอลสตอยแล้วอาณาจักรของพระผู้เป็นเจ้าเป็นสิ่งที่พบได้ในการดำรงชีวิตตามที่กล่าวมา ผลงานของตอลสตอยในช่วงปลายของชีวิตสะท้อนความคิดทางจริยศาสตร์และการดำรงชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาความเชื่อในพระผู้เป็นเจ้าที่มีลักษณะเป็นอนาธิปไตย (anarchism) คือปฏิเสธความรุนแรง การบีบบังคับและเป็นสิ่งที่รู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสหรือความคิดตามหลักเหตุผล แต่เข้าถึงหรือรู้ได้จากการที่จิตสัมผัสโดยตรง

^{๑๑} Ibid., p. 342.

มีความเชื่อความศรัทธาเป็นพื้นฐานและแสดงออกด้วยการปฏิบัติในชีวิตแต่ละวัน ตอลสตอยเสียชีวิตในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๑๐ ระหว่างการเดินทางโดยรถไฟไปยังรอสตอฟ-ออน-ดอน (Rostov-on-Don) แต่เกิดอาการป่วยใช้ระหว่างทาง ต้องแวะลงที่อัสตาโปโว (Astapovo) พักรักษาตัว ณ บ้านพักนายสถานีรถไฟแห่งนี้ และสิ้นชีวิตในเวลาต่อมา มีอายุได้ ๘๒ ปี

แรงบันดาลใจทางจริยศาสตร์

แรงบันดาลใจทางจริยศาสตร์ของตอลสตอยมาจากบทเทศน์บนภูเขาของพระเยซู (Christ's teaching in the Sermon on the Mount) ตามที่ปรากฏในพระวรสารของนักบุญมัทธิวซึ่งกล่าวถึงชีวิตที่ประเสริฐ ดังนี้

ผู้ใดมีใจยากจน ย่อมเป็นสุข
 เพราะอาณาจักรสวรรค์เป็นของเขา
 ผู้เป็นทุกข์โศกเศร้า ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะได้รับการปลอบโยน
 ผู้มีใจอ่อนโยน ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะได้รับแผ่นดินเป็นมรดก
 ผู้หิวกระหายความชอบธรรม ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะอิ่ม
 ผู้มีใจเมตตา ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะได้รับพระเมตตา
 ผู้มีใจบริสุทธิ์ ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า
 ผู้สร้างสันติ ย่อมเป็นสุข
 เพราะเขาจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรของพระเจ้า
 ผู้ถูกเบียดเบียนข่มเหงเพราะความชอบธรรม
 ย่อมเป็นสุข เพราะอาณาจักรสวรรค์เป็นของเขา
 ท่านทั้งหลาย ย่อมเป็นสุข เมื่อถูกดูหมิ่น ข่มเหง
 และใส่ร้ายต่าง ๆ นานา เพราะเรา จงชื่นชมยินดีเถิด
 เพราะบำเหน็จรางวัลของท่านในสวรรค์นั้นยิ่งใหญ่นัก...

(มัทธิว 5 : 1-10)

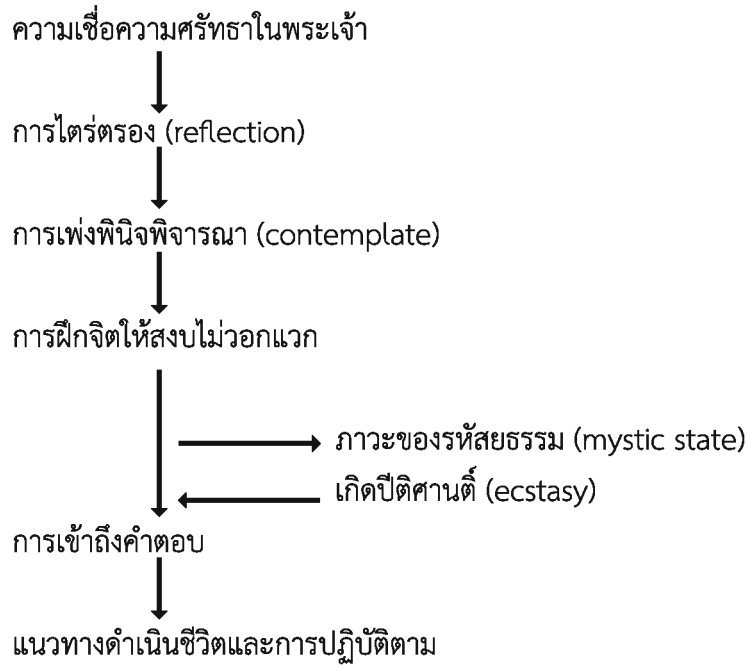

ตอลสตอยเขียนอธิบายว่าตนเองได้พบความหมายที่แท้จริงของคำสอนนี้ และนำมาใช้เป็นหลักการดำรงชีวิตทั้งในด้านส่วนตัวและในสังคมโดยกลั่นกรองมาเป็นหลักศีลธรรม ๕ ประการ ได้แก่ การไม่โกรธ การไม่หมกมุ่นในเรื่องเพศ การไม่กล่าวคำหยาบ การไม่ใช้ความรุนแรงต่อต้านความชั่วร้าย และความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์รวมถึงศัตรู ตอลสตอยเผยแพร่ความคิดดังกล่าวนี้ในผลงานของตนระยะหลัง เช่น ผลงานเรื่อง *The Kreutzer Sonata* (1889) และผลงานชื่อ *Resurrection* (1895-1899)

บทวิพากษ์

ตามความคิดของตอลสตอย การเข้าใจความหมายของชีวิตอย่างแท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความเชื่อความศรัทธาตามคำสอนของศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อความศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้า แต่ประเด็นสำคัญของเรื่องนี้อยู่ตรงที่ความเชื่อความศรัทธาจะต้องเป็นความรู้สึกที่บริสุทธิ์ แน่วแน่ และปราศจากความสงสัย เหมือนดังที่พระเยซูเจ้าทรงตรัสถึงเรื่องนี้ว่า “พระอาณาจักรของพระเจ้าเป็นของคนเหมือนเด็กเหล่านี้ เราบอกความจริงกับท่านว่า ผู้ใดไม่รับอาณาจักรของพระเจ้าอย่างเด็กเล็ก ๆ เขาจะไม่เข้าสู่พระอาณาจักรนั้นเลย” (มาระโก 10 : 13-16) ตอลสตอยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า จุดเริ่มต้นของการที่จะเข้าใจความหมายของชีวิตก็คือย้อนไปสู่ความเชื่อความศรัทธาของเขานในวัยเด็กที่มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือต้องการมีชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตตามพระประสงค์ (Will) มีความเชื่อในพระเจ้า ดำรงตนในศีลธรรมดีงาม อันเป็นแบบอย่างที่ถ่ายทอดความหมายของชีวิตโดยมีรูปแบบของการดำรงชีวิตเพื่อมนุษยชาติของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นแรงบันดาลใจ

การศึกษาหลักธรรมคำสอนของศาสนา การสวดมนต์ภาวนา การปฏิบัติกิจทางศาสนาไม่อาจทำให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตได้ ถ้าปราศจากการฝึกจิตภาวนาให้สงบไม่ฟุ้งไปตามอารมณ์ การไตร่ตรอง (reflection) การเพ่งพินิจพิจารณา (contemplate) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปในชีวิต ซึ่งการกระทำเช่นนี้ต้องอาศัยบรรยากาศของสภาพแวดล้อม การปฏิบัติบางอย่างที่ส่งเสริมภาวะความสงบของจิตก็จะช่วยทำให้คนเราสามารถเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตได้ ตอลสตอยเองได้ปฏิบัติตามนี้คือการนั่งอย่างสงบ ณ บริเวณสวนป่าในบริเวณคฤหาสน์ของตน และในช่วงนั้นเองก็ทำให้จิตของเขาได้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งตอลสตอยอธิบายว่าเป็น “ภาวะที่เกิดจากใจโดยตรง” (proceeded from the heart) หรือภาวะของรหস্যธรรม (mystic state) ส่งผลให้เกิดความปิติศานต์ (ecstasy) ความรู้สึกซาบซ่านที่เกิดแก่บุคคลเมื่อบรรลุถึงจุดสูงสุดของประสบการณ์ลึกซึ้งซึ่งทางจิต และได้พบแนวทางดำรงชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง การเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตตามแนวทางของตอลสตอยแสดงขั้นตอนได้ดังนี้

การเข้าถึงพระเจ้าเป็นเจ้าซึ่งนำไปสู่การเข้าถึงความหมายที่แท้จริงของชีวิตของทอลสตอยมีลักษณะเป็นประสบการณ์ทางศาสนา (religious experience) ที่เป็นรหস্যธรรมเป็นประสบการณ์ภายในทางจิตที่สัมผัสกับสิ่งเหนือประสบการณ์และเป็นสิ่งที่ไม่อาจอธิบายหรือสื่อความหมายให้บุคคลอื่นเข้าใจเหมือนตนได้ ถึงแม้ทอลสตอยจะพยายามอธิบายเรื่องนี้ในงานเขียนของตน ทั้งนี้เพราะประสบการณ์ทางศาสนาเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคล

วิลเลียม เจมส์ (William James 1842-1910) นักปรัชญาชาวอังกฤษในช่วงปรัชญาสมัยใหม่ อธิบายประสบการณ์ทางศาสนาที่เป็นรหস্যธรรมของทอลสตอยว่าประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ ได้แก่^{๑๑}

เป็นสิ่งที่ไม่อาจอธิบายได้ด้วยคำพูด (ineffability)

เป็นสภาวะของความรู้สึก (notice quality) ไม่ใช่เรื่องของเหตุผลหรือปัญญา

เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเฉพาะ ไม่ได้เป็นความรู้สึกที่คงอยู่ตลอดไป (transiency) แต่เมื่อรำลึกถึงก็ยังคงรู้สึกถึงสภาวะนั้น และอาจเกิดขึ้นอีกได้

^{๑๑} Peterson Michael et al, *Philosophy of Religion* (New York: Oxford University Press, 2002), p. 11.

ประการสุดท้ายเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวบุคคลเอง แต่มีลักษณะเป็นอำนาจหรือพลังที่เหนือกว่า (superior power) เกื้อหนุนให้เกิดขึ้น และก่อนที่จะถึงสภาวะดังกล่าวนี้ตัวบุคคลจะต้องกระทำหรือปฏิบัติกิจบางอย่างอย่างแน่วแน่มั่นคงและสม่ำเสมอ เช่น การเดินจงกรม การทำสมาธิเพื่อควบคุมการทำงานของจิตไม่ให้วอกแวกสับสนจนบรรลุถึงภาวะปิติศานต์

ผลที่ได้จากประสบการณ์ทางศาสนาที่เป็นรหัสยธรรมจะส่งผลดีแก่ตัวบุคคลนั้น คือความสงบสุขของชีวิตภายใน (inner life) ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิต กระบวนทัศน์ ชีวิตของตอลสตอยในช่วงท้ายสะท้อนถึงสิ่งเหล่านี้ จากชีวิตขุนนางที่มั่งคั่งแวดล้อมด้วยญาติมิตรบริวาร เกียรติยศชื่อเสียงที่เกิดจากความสำเร็จด้านวรรณกรรม ตอลสตอยได้ละวางอย่างสิ้นเชิง ใช้ชีวิตเรียบง่าย แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อผู้ที่ขาดโอกาส และยากไร้ เป็นการแสดงออกถึงความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ที่ปรากฏชัดเป็นรูปธรรมคือการสร้างโรงเรียนให้การศึกษาแก่บรรดาลูกหลานของชาวนาโน ค.ศ. ๑๘๕๙ ณ เอียโนยา โปเลียนา (Iasnaja Poliana) ในบริเวณที่ดินของตน เมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๓ เกิดภาวะขาดแคลนอาหารอย่างหนักในรัสเซีย ตอลสตอยอุทิศตนและกำลังทรัพย์อย่างเต็มที่ในการช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของประชาชน ขณะที่รัฐบาลไม่อาจดำเนินการได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ ตอลสตอยวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลพระเจ้าซาร์ที่ไม่ฉลาดและฉับไวในเรื่องนี้ ขณะเดียวกันก็ชอบใช้อำนาจและความรุนแรงซึ่งตอลสตอยโต้แย้งและคัดค้านมาตลอด ถึงแม้การใช้ความรุนแรงจะมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของสังคม ก็เป็นสิ่งที่ตอลสตอยไม่เห็นด้วย (เป้าหมายที่ดีแต่วิธีการไม่ถูกต้อง) และคงด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้ตอลสตอยปฏิเสธความคิดและการแสดงออกเรื่องของ “การดื้อแพ่งหรือการขัดขืนทางการเมือง” (civil disobedience) ซึ่งจะได้รับการลงโทษจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของถ้าใช้ความรุนแรง^{๑๖}

บทสรุป

ถึงแม้ตอลสตอยจะไม่ได้จัดว่าเป็นนักปรัชญา แต่ทรรศนะของตอลสตอยที่สะท้อนถึงแนวคิดทางปรัชญามีหลายประการ เช่น การมองมนุษย์ว่ามนุษย์มีความเป็นอิสระ (free agent) แม้ว่าจะจะเป็นสิ่งที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างมา คนเราจะต้องมีจิตสำนึกที่จะตระหนักว่าตนเองมีอิสระที่จะเลือกการกระทำ ขณะเดียวกันก็ต้องรู้ว่าการกระทำของตนมีผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมอย่างไร ในเรื่องของการศึกษา ตอลสตอยมองว่าการศึกษาคือการพัฒนาคน ความรู้ทางทฤษฎีกับการปฏิบัติต้องควบคู่กัน คนมีความรู้ได้รับการศึกษาจะต้องปฏิเสธความรุนแรง นอกจากนี้ ตอลสตอยมีทรรศนะเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ว่า ศิลปะ

^{๑๖} Borchert M. Donald, *op. cit.*, p. 513.

ที่แท้จริงจะต้องเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความรู้สึกระหว่างศิลปินกับผู้ชมให้เข้าถึงความรู้สึกเดียวกัน ศิลปะเป็นเครื่องมือที่เปิดตัวเราไปสู่ผู้อื่น เช่นเดียวกับที่นำผู้อื่นมาสู่เรา ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

ส่วนทฤษฎีทางจริยศาสตร์ของตอลสตอยถึงแม้จะมีลักษณะของจริยศาสตร์ศาสนา (religious ethics) แต่ก็มีลักษณะสำคัญว่าความเชื่อความศรัทธาจะต้องบริสุทธิ์ตามหลักคำสอนมากกว่าข้อกำหนดหรือคำสอนของพระศาสนจักรหรือผู้รู้ทางศาสนา การไตร่ตรองหลักธรรมด้วยตนเอง การฝึกจิตภาวนาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนเราเข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริง เข้าถึงพระเจ้าและความหมายของชีวิต

ประเด็นโต้แย้งทางปรัชญาที่ได้จากการศึกษาทฤษฎีของตอลสตอยมีหลายประการคือ จำเป็นหรือไม่ว่าคนเราจะเข้าใจความหมายของชีวิตได้ด้วยแนวทางของศาสนาเท่านั้น เพราะสำหรับตอลสตอยแล้วเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ประการต่อไปศาสนาให้คำตอบอะไรแก่ชีวิตมนุษย์ ประการสุดท้ายถ้าคนเราไม่เชื่อศาสนาไม่ศรัทธาในคำสอนของศาสนาเราจะสามารถเข้าใจความหมายของชีวิตได้อย่างไร คำถามเหล่านี้เป็นคำถามเชิงปรัชญาที่ชวนให้บุคคลได้ย้อนคิดไตร่ตรองและหาคำตอบสำหรับตนเอง แต่สำหรับตอลสตอย เขาได้คำตอบสำหรับตนเองทุกประการ.

Abstract Tolstoy's Ethical Thought on Meaning of Life

Sivalee Sirilai

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

Leo Tolstoy (1828-1910), the famous Russian novelist, born into the Russian aristocracy, wrote a lot of great novels. At the age of 50 he faced emotional crisis which drew him most strongly towards suicide. By reading Eastern philosophy, and reflected the Christ's teaching in the sermon on the Mount as reported in the gospel, he sought the meaning of life. He found the answer by himself that, only religious commitment which was based on faith, reflection, contemplation, mystic state, and ecstasy could lead to the true meaning of life. Tolstoy's attainment of the life's meaning appears to be religious ethics, it is an intensely private experience that can not be explained to another persons, he described it in "A Confession" (1879-1887).

keywords: ethical thought, meaning of life, religious ethics, mystic state, ecstasy